

מקורות לעיון במס' כתובות: פרק אף על פי

דף ג

מ. זילברמן

אלול תשע"ד

(נז.) **מזונות דאורייתא אן דרבנן**. נחלקו התנאים לעיל אי חיוב הבעל במזונות אשתו מדאורי' או מדרבנן (מז-:מח.). תנא דברייתא נקט תיקנו מזונותיה תחת מעשה ידיה. ומשמע דחיוב מזונות דרבנן. ושוב הביאה הגמ' ברייתא עם ג' דעות בתנאים. ת"ק דרש שארה אלו מזונות. ר"א דרש עונה אלו מזונות. ור"א בן יעקב דרש שארה כסותה לפום שארה תן כסותה. ולכאורה לדבריו אין דרשה למזונות. וכן כתב הריטב"א (מח. ד"ה גרש"י). אך התוס' (מח. ד"ה ר"א בן יעקב) הביאו פירוש הרשב"ם דאף הוא ס"ל דמזונות דאורי' והקשו התוס' לדבריו הברייתא דלעיל דלא כמאן.

וכן נחלקו מפרשי המקרא בעיקר הדרשה. רש"י עה"ת (שמות כא, י) פירש שארה מזונות (כת"ק). וכן תרגם אונקלוס שארה זיונה. וכן פירשו רשב"ם וראב"ע. ואילו הרמב"ן פירש דשאר היינו מלשון קירוב בשר, דלהלכה מזונות דרבנן.

פשטות כל הסוגי' דאיני ניזונת ואיני עושה (נח:): מורה על כך שמזונות דרבנן. וכן הניח הרמב"ן (ע: ד"ה שהדירה). אך דעת הרשב"א (נח: ד"ה כי תקינו וע: ד"ה כשהדירה) דהסוגי' דאיני ניזונת ואיני עושה אתיא אף למ"ד מזונות דאורי', דתקנו מעשה ידיה משום איבה, והיכא דהיא אומרת איני ניזונת ואיני עושה "אפקעינהו למזונותיה ממנה" מדין הפקר ב"ד הפקר. וכן הניח המאירי (נח: ד"ה אמר המאירי) שאין ראוי מסוגיין.

ואף הרמב"ם שפסק מזונות דאורי' (פי"ב אישות ה"א-ה"ב) גם פסק (פי"ב ה"ד) דיכולה אשה לומר איני ניזונת ואיני עושה. וע"פ דברי הרשב"א א"ש פסקי הרמב"ם. ובכדי ליישב הדברים חידש הפנ"י (נח: ד"ה אמר רב הונא) דחיוב מזונות הוי מה"ת רק באשה שאין לה ממה להתפרנס כלל. וזה מתרץ גם דברי הרמב"ם וגם לאיזה תנא אתיא הסוגי' דאיני ניזונת ואיני עושה. אך כתב דלא משמע כן מהגמ' לעיל (מח.). וכדברי הפנ"י כתב ההפלאה (קו"א סי' ס"ט סק"א). ובאוצר הפוסקים (סי' ס"ט סק"ג אות ג') הביא דבספר הקובץ על הרמב"ם (פי"ב ה"ב) פירש בדעת הסמ"ג דלר"א בן יעקב מזונות דאורי' רק במה שנצרך לקיום נפשה. ובאוצה"פ שם הביא דבספר אבן פינה הוכיח דא"א לומר כהפנ"י בדעת הרמב"ם מדפסק (פי"ב הי"ח-הי"ט) דבאשה שהלך בעלה למדינת הים פוסקין לה מזונות אפי' היכא דיש לה מעשה ידיים מכיון דמזונות דאורי'.

בשו"ת יביע אומר (ח"ג אה"ע סי' י"ד) הביא משו"ת חיים ושלום (ה"א סי' מ"א) שהוכיח דמזונות דאורי' מסוגי' נז. דתנן (נז.) הגיע זמן ולא נישאו אוכלת משלו ואוכלת בתרומה. ואיתא בגמ' (נז:): אמר עולא ד"ת ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה שנאמר וכהן כי יקנה נפש קנין כספו והאי נמי קנין כספו. ואם מזונות אינו אלא מדרבנן איך אוכלת בתרומה. ודחה הגרע"י דאינו ראייה, דעבד אוכל בתרומה מכח הגזירת הכתוב דקנין כספו אף דאינו חייב במזונותיו (גיטין יא:). וא"כ אין ראוי מזה לחיוב מזונות.

ועוד הביא בשו"ת חיים ושלום ראי' מגמ' קידושין (כב.) ויצאה אשתו עמו... מכאן שרבו חייב במזונות אשתו. הרי מזונות אשתו מה"ת. אך דעה הגרע"י מכח דברי הרמב"ן עה"ת דאע"פ שאינו חייב במזונות אשתו מה"ת כיון דכך דרך כל הארץ לפרנס את אשתו צוה הקונה לעשות כן. וכן כתב הריטב"א (קידושין שם ד"ה מכאן), "וכי תימא והא אמאי כיון שהוא אינו חייב במזונותיהן מן התורה לא מיחייבא תורה לאדון מה שאין העבד מחייב ומשועבד, ואיכא למימר דכיון דסתמא דמילתא כל אדם זן ומפרנס אשתו ובניו רצתה תורה שלא יפסידו מפני מכירתו ושיהא הרב זן ומפרנס אותן, דקים לה לרחמנא שאילו לא נמכר היה מפרנס אותם הילכך חייב במזונותיהן וכסותם". וכתב הגרע"י דכן מוכח מהא דרבו חייב במזונות בניו, אף דלכו"ע מזונות בניו הקטנים רק דרבנן.

להלכה דעת הרמב"ם (פי"ב אישות ה"א-ה"ב) דחייב מזונות מדאורי'. וכן דעת הרשב"א (ע: ד"ה כשהדירה). וכתב הרשב"א דלכל התנאים (מז:-מח.) מזונות דאורי' ולא אשכחן תנא החולק בפירוש ויש לישב הסוג' דאיני ניזונת ואיני עושה. וכן דעת המאירי (מז:).

שיטת הרמב"ן (ע: ד"ה שהדירה ועה"ת) והריטב"א (מח. ד"ה גרש"י) דמזונות דרבנן. וכן הניחו התוס' (ע: ד"ה שהגיע) בקושייתם. ובשטמ"ק (מח. ד"ה ר"א בן יעקב) כתב דפסקו "כל המפרשים האחרונים" דמזונות דרבנן. וכן דעת הרא"ש (סי' י"ג סי' ו'). והגרע"י ניסה להוכיח שכם דעת רוב הראשונים ושכן יש לנקוט להלכה.

פסק הרמב"ם (פי"ב אישות ה"א), "ואם היה עני ביותר ואינו יכול ליתן לה אפי' לחם שהיא צריכה לו ה כופין אותו להוציא ותהיה כתובתה חוב עליו עד שתמצא ידו ויתן". וכן נפסק בשו"ע (סי' ע' ס"ג). והסביר הישועות יעקב (סק"ג) דזה לשיטתו דס"ל דמזונות דאורי' דאם הבעל אינו יכול לזונה בכלל רשאית להנשא לאדם אחר שיפרנס אותה. אבל למ"ד מזונות דרבנן כך תקנו חז"ל לטובתה כשאחר חוב אבל לא תקנו שיגרשנה אם אין לו. [וכן הניח החת"ס אה"ע ח"א סי' קל"א]. וכתב דבזה מיושב קושיית החלקת מחוקק (סק"י) מכתובות עז דאיתא שם דבאומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה ומשמע דזה רק היכא דאינו רוצה אבל לא באינו יכול. [ותירץ הח"מ דנקט יש לו לאפוקי מדשמואל דבייש לו כופין לזון ולא לגרש]. דהגמ' שם היא לשיטת רב דס"ל דמזונות דרבנן ולא תקנו באין לו. ובספר משנת הכתובה להר"ר משה קליין (ח"ב סוף סי' א') כתב דלזה א"ש דברי האחרונים (ח"מ סי' ע' סק"ט וב"ש סק"ז) דאין כופין רק היכא דאינו מפרנסה בכלל אבל לא היכא דמפרנסה רק בלחם צר ומים לחץ. דלדברי האחרונים דמזונות דאורי' רק במה שנצרך לקיום נפשה א"ש.

ועי' בשו"ת יביע אומר (שם סי' ט"ו) עוד הרבה נ"מ בין אם מזונות דאורי' או דרבנן.